

УДК 339:004.738.5(045)

ЗАСЕНКО О.Ю.,

здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРІОРИТЕТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ СИСТЕМ ТА ПЛАТІЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню пріоритетів впровадження новітніх систем та платіжних технологій у сфері міжнародних торговельних відносин України. Обґрунтовано зв'язок між інформаційно-комунікаційними системами та ступенем розвитку ринку електронної комерції.

Ключові слова: платіжні системи, електронні гроші, електронна комерція, інформаційно-комунікаційні системи, євроінтеграція.

Засенко А.Ю., соискатель кафедры мирового хозяйства и международных экономических отношений, Институт международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

ПРІОРИТЕТИ ВНЕДРЕННЯ НОВЕЙШИХ СИСТЕМ І ПЛАТЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СФЕРІ МЕЖДУНАРОДНИХ ТОРГОВИХ ОТНОШЕНИЙ УКРАЇНИ

Аннотация. Статья посвящена исследованию приоритетов внедрения новейших систем и платежных технологий в сфере международных торговых отношений Украины. Обоснована связь между информационно-коммуникационными системами и степенью развития рынка электронной коммерции.

Ключевые слова: платежные системы, электронные деньги, электронная коммерция, информационно-коммуникационные системы, евроинтеграция.

Zasenko O.Y., researcher of world economy and international economic relations department of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

PRIORITIES OF IMPLEMENTATION OF NEW SYSTEMS AND PAYMENT TECHNOLOGIES IN THE FIELD OF INTERNATIONAL TRADE RELATIONS OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the research of priorities of introduction of modern systems and payment technologies in the field of international trade relations of Ukraine. The connection between information and communication systems and the degree of development of the e-commerce market is grounded.

Key words: payment systems, electronic money, e-commerce, information and communication systems, eurointegration.

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку глобального економічного простору характеризується розширенням всіх напрямів господарської співпраці між його суб'єктами. Йдеться, передусім, про торговельне співробітництво, міжнародне розміщення виробництва, фінансову взаємодію. Це вимагає пошуку нових підходів, методів та інструментів здійснення зазначених операцій. Зважаючи на розвиток інформаційних систем та технологій, зокрема глобальної мережі Інтернет, особливого значення набуває електронна комерція як ефективний напрям розвитку комерційної діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій, які дозволяють значно раціоналізувати ділові процеси. Її застосування збільшує оперативність отримання інформації при міжнародних операціях, скорочує цикл виробництва та продажів, знижує витрати, пов'язані з обміном інформацією, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності суб'єктів ведення міжнародного бізнесу. Зважаючи на це, впровадження новітніх систем та платіжних технологій виступає підґрунтям ефективного розвитку електронної комерції, а основою для функціонування ринку електронної комерції є інформаційно-комунікаційні технології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження особливостей здійснення міжнародних електронних операцій на базі розвитку інформаційно-комунікаційних систем, пріоритетів розвитку ринку електронної комерції в Україні в контексті євроінтеграції знайшло відображення в наукових працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених як М. Возний, К. Гревліч, Д. Еймор, В. Сфімова, Д.Кір, Д. Козьє, Н. Меджибовська, В. Павлова, В. Плєскач, А. Саммер, Т. Гардаскіна, Л. Фрід, Р. Царьов та ін.

Проте недостатньо висвітленими залишаються питання передумов розвитку інформаційно-комунікаційної сфери в Україні як основи розвитку електронної комерції та розширення участі у міжнародних торговельних зв'язках.

Мета статті – дослідження пріоритетів впровадження платіжних технологій в Україні та обґрунтування їх ролі у розвитку зовнішньоторговельної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. За рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій Україна поступається багатьом країнам світу. Проте, це дає можливість проаналізувати позитивний досвід їх запровадження та розвитку з урахуванням законодавчих та політичних особливостей розвитку національного

ринку. Серед позитивних тенденцій розвитку цього сектору варто відмітити наступні: а) інтернет-технології є доступними для широкого загалу; б) населення має відносно високий рівень електронної грамотності; в) інноваційний клімат відносно сприятливий для розвитку зазначеної сфери; г) інформаційно-комунікаційні технології достатньо широко використовуються населенням. Негативні тенденції пов'язані, насамперед, з несприятливим для розвитку подібних технологій політичним та правовим середовищем, у тому числі і недостатнім нормативно-правовим регулюванням сектору; низьким рівнем використання інформаційно-комунікаційних технологій органами державного регулювання; недостатньо високим рівнем розвитку інфраструктури сектору. Стан розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій України представлено на рисунку 1:

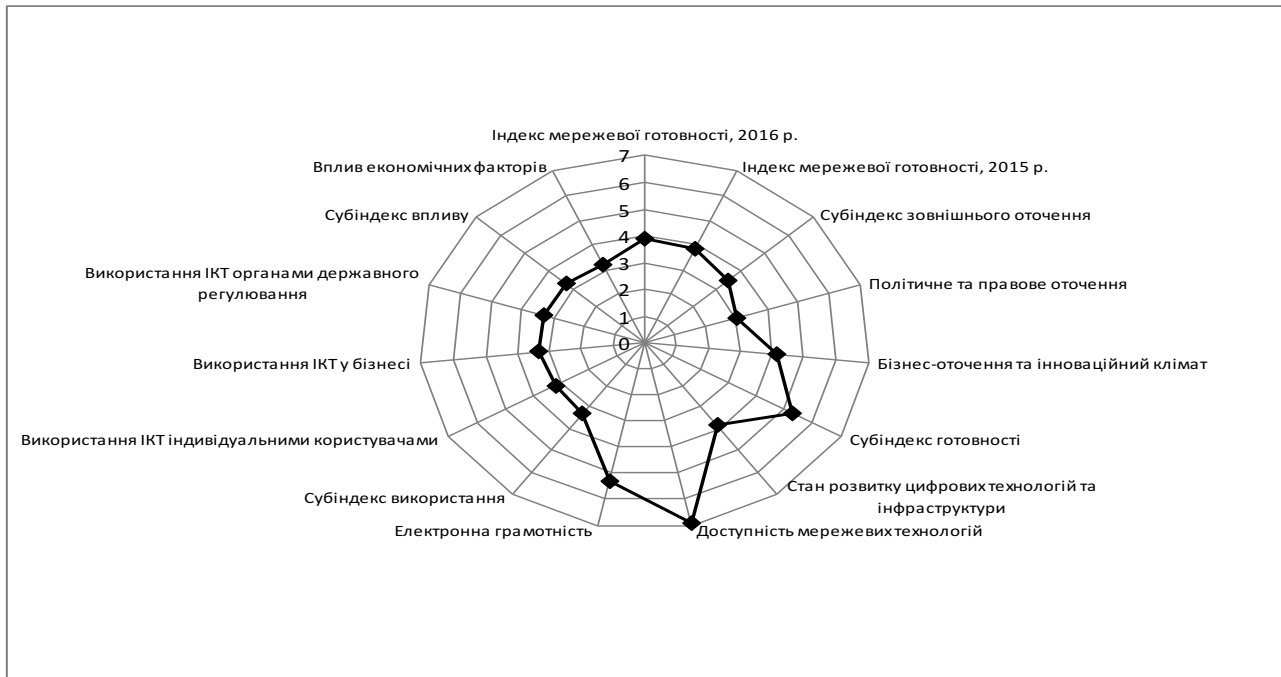

Рис. 1 Стан розвитку сектору інформаційно-комунікаційних технологій України у 2015-2016 рр.
Джерело: [1]

У структурі інформаційної економіки ринок електронної комерції – один із найбільш динамічних та перспективних. Для подальшого розвитку інформаційного сектору економіки та ринку електронної комерції в Україні важливим є розвиток таких складових як ступінь впровадження нових інноваційних рішень у сферу електронної комерції, розвиток інформаційної інфраструктури, стимулювання розвитку інноваційної діяльності на державному рівні, оскільки забезпечення розвитку інформаційного суспільства має прямий вплив на збільшення продажів інтелектуальних продуктів у сфері електронної комерції [2].

Основою використання нових інструментів та технологій є “Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні”, розроблена з метою впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, реалізація в Україні ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд”, програми “Електронна Європа”. Стратегія передбачає, передусім, реалізацію наступних кроків: удосконалення нормативно-правової бази з питань розвитку інформаційного суспільства та прискорення її адаптації до європейських правових норм і стандартів; забезпечення належної координації дій усіх зацікавлених суб’єктів під час запровадження інструментів е-демократії; удосконалення інституціонального механізму формування, координації та здійснення контролю за виконанням завдань розбудови інформаційного суспільства; підвищення рівня інформаційної представленості України в інтернет-просторі та присутності в ньому вітчизняних інформаційних ресурсів; прийняття системних державних рішень, спрямованих на стимулювання створення національних інноваційних структур (центрів, наукових парків і технопарків) для розроблення конкурентоспроможних інформаційно-комунікаційних технологій; посилення на державному рівні значущості українського сегмента інтернету як одного з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави; розроблення на національному та місцевому рівнях механізму ефективної громадської участі та громадського контролю за реалізацією пріоритету розбудови інформаційного суспільства [3].

Становлення інформаційного суспільства змусило провідні країни світу розробляти і впроваджувати державні програми, які спрямовані на сприяння формуванню та розвитку інформаційного суспільства або окремих його складових: використання мережі Інтернет, впровадження дистанційної освіти, електронного уряду, розвиток електронної комерції, електронної медицини та надання інших електронних послуг. Це все тісно пов’язане з процесами інформатизації. Досвід європейських країн доводить, що перехід до нового цифрового суспільства дає помітні позитивні результати в економічній, політичній та соціальній сферах

цих країн. Однак, аналіз міжнародного досвіду показує, що не існує єдиної успішної програми розвитку інформаційного суспільства. Кожна стратегічна програма чи план мають бути індивідуальними й враховувати специфічні особливості кожної країни або регіону. Україна також активно включилася в цей процес. Для нашої держави інформатизація – це шлях не лише до європейської інтеграції, але й до економічного добробуту, адже рівень розвитку інформаційного простору суспільства на сучасному етапі вирішальним чином впливає на економіку [4].

Цілями інформатизації в усьому світі, у тому числі й в Україні, є найбільш повне задоволення інформаційних потреб суспільства в усіх сферах діяльності, підвищення ефективності суспільного виробництва, сприяння стабілізації соціально-політичних відносин у державі на основі впровадження засобів обчислювальної техніки і теле-комунікацій. Аналізуючи інформаційну політику Європейського Союзу щодо створення інформаційного суспільства, слід відзначити, що вона передбачала здійснення конкретних послідовних кроків. Інформаційне суспільство стало ключовою темою стратегії XXI століття Європейського Союзу. ЄС започаткував низку ініціатив з підтримки та поширення нових інформаційних технологій і засобів зв'язку і водночас ухвалив заходи контролю та зменшення ризиків, пов'язаних із розвитком інформаційного суспільства. Зважаючи на це, Європейським Союзом були прийняті окремі декларації, що окреслили й визначили шляхи і напрями формування інформаційного суспільства [5]. Серед них слід виділити необхідність побудови інформаційного суспільства загалом, надання матеріальних можливостей для використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій та ін.

Важливим є цілеспрямований напрям на створення і поступовий розвиток Комісією Європейського Союзу програми “Електронна Європа” (eEurope). Як ініціатива вона була започаткована у 1999 році та підтримана Європейською Радою в Лісабоні у 2000 році. Ухвалений пізніше документ – “Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх” – становить частину так званої “Лісабонської стратегії” [6]. Виділяються три основних методи, за допомогою яких має бути реалізована програма “e-Європа”: прискорене регулювання відповідного правового середовища, підтримка нової інфраструктури і послуг в Європі, застосування відкритого методу координації та оціночних досліджень – ця мета гарантує те, що дії будуть відзначатися ефективністю, матимуть запланований вплив та досягнуть обов'язково високого рівня в усіх державах-членах.

Перспективна орієнтація України на європейську інтеграцію передбачає сприйняття та засвоєння нею позитивного досвіду щодо побудови інформаційного суспільства. В цьому зв'язку слід відмітити розробку Державним комітетом зв'язку та інформатизації України Програми “Електронна Україна”, яка ґрунтується на основних положеннях програми “Електронна Європа Плюс”. Головне завдання програми “Електронна Україна” – сприяти розвитку економічного потенціалу України, підвищити конкурентоспроможність економіки, рівень та якість життя населення. Наслідком успішної її реалізації має бути покращення умов включення України у загальноєвропейський інтеграційний процес. Необхідною умовою створення системи “Електронна Україна” є, в першу чергу, формування нормативно-правової бази. Таким чином, з метою інтеграції України до Європейського інформаційного суспільства, необхідно вирішити комплекс організаційно-правових питань, серед яких і розробка Концепції державної інформаційної політики України у контексті її інтеграції в Європейський Союз. Важливими у цьому напрямі є також адаптація вітчизняного законодавства у сфері інформації до світових, у тому числі європейських, стандартів; запровадження у систему діяльності органів державної влади сучасних інформаційних систем і технологій (системи електронного урядування); ефективне впровадження Національної програми інформатизації.

Зміцнення позицій Інтернет-економіки пов'язано з очікуваним підвищенням рівня життя населення європейського континенту і збільшенням національного багатства. В Інтернет-сегменті ринку основними є продукти програмного забезпечення й послуги. Планується, що Європейський ринок інформаційних технологій буде розвиватися в напрямку збільшення кількості послуг для різних секторів економіки: для промислового сектора - електронна торгівля “бізнес-бізнес”, для фінансового сектора - Інтернет-банкінг, для енергетики - онлайн-білінг, для транспортного сектора - онлайн-планування і керування перевезеннями, для торгівлі - Інтернет-магазини, для освіти - дистанційне навчання.

Для глобальної електронної комерції, націленої на захоплення ринків як розвинутих країн, так і тих, що розвиваються, необхідна, перш за все, розвинута інфраструктура комунікацій. В більшості промислово розвинутих країн (США, Канада, Японія, Фінляндія) інфраструктура для електронної комерції широко розгорнута і швидко модернізується задля впровадження найновітніших технологій. Порівняння основних факторів розвитку зазначеної інфраструктури представлено в таблиці 1:

Таблиця 1

Порівняння інфраструктури електронної комерції США та країн Азії*

США	Азія
Прискорені темпи розвитку	Поширення роздрібно-електронної торгівлі
Популярні: комп'ютерні товари, подорожі, розваги, квіти і подарунки, одяг	Вдосконалення комунікаційної інфраструктури
Динамічне збільшення кількості користувачів, що роблять регулярні покупки в режимі онлайн.	Можливість придбати товари, які неможливо купити в своїй країні
Створення галузевих Інтернет-ринків.	Підвищення рівня безпеки способів розрахунку

Серед азіатських країн першість у розвитку електронної комерції належить Китаю. Причини цього слід вбачати у вдосконаленні комунікаційної інфраструктури і забезпеченні надійних умов розрахунків у електронній комерції (рис. 2):

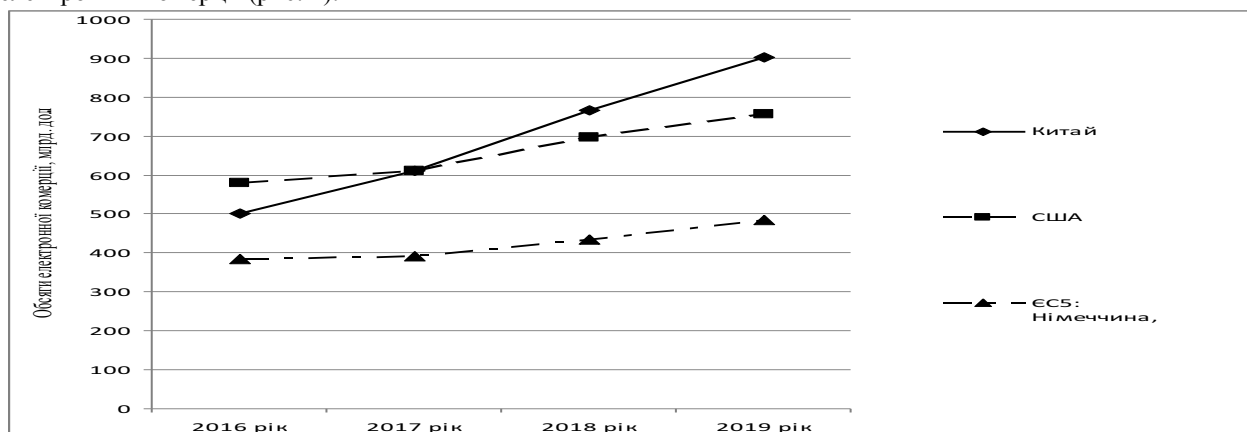

Рис. 2. Динаміка зростання провідних ринків електронної комерції в 2016-2019 рр., млрд. дол.

Джерело: [7]

В свою чергу, в країнах, що розвиваються, низький рівень розвитку інформаційних технологій і телекомунікацій обмежує їх участь в електронній комерції як на внутрішньому, так і на світовому ринку. Слід зауважити, що сфера електронної комерції поряд із низкою позитивних переваг налічує певні проблеми, які гальмують її подальший розвиток, але від яких вона напряду залежить. Ріст електронної торгівлі залежить від ключової інфраструктури, в розвитку якої існує певна нерівномірність: одні країни значно просунулись вперед, частина їх наздоганяє, а інші просуваються повільно. Основні умови такого розвитку визначаються розвитком інформаційних технологій і телекомунікацій, а також соціальною, культурною, комерційною та урядовою підтримкою.

Збільшенню електронного обігу в Україні сприяє функціонування Національної системи масових електронних платежів. Це внутрішньодержавна платіжна система, що діє, починаючи з 2004 року. Специфікою цієї системи є те, що платіжною організацією системи, власником торгової марки і оператором системи є Національний банк України, який виконує функції розрахункового банку, головного і регіонального процесингових центрів. Держателями гарантів НСМЕП можуть бути виключно фізичні особи. Ця система з початку її створення неухильно розвивається, про що свідчить динаміка показника завантаження гарантів НСМЕП.

У перспективі очікується стрімке проникнення системи електронних платежів у мобільний зв'язок. Таким чином операторам мобільного зв'язку вигідніше буде співпрацювати з системами електронних грошей, такими, наприклад, як PayPal, ніж своїми силами організувати здійснення електронних платежів. Новим напрямком розвитку електронного обігу є упровадження безконтактних технологій у цій сфері.

Наступним інструментом виступає інтенсивний розвиток мобільного зв'язку. На кінець 2016 року кількість абонентів у світі сягнула 4 млрд. осіб. В середньому, зараз на 100 людей 60 користуються послугами мобільного зв'язку, а у деяких країнах ця цифра перевищує 100. Дві треті усіх абонентів припадає на країни, що розвиваються, де кожний другий є мобільним абонентом. У Північній Африці, середній рівень поширення послуг мобільних операторів становить дві треті населення, а для Африки загалом він перевищує одну третину. В Азії даний показник становить 45 абонентів на 100 жителів. У Латинській Америці й Карибському регіоні він коливається від найвищого до найнижчого.

Наступним інструментом є безконтактні платежі, що переважно вибирають споживачі 18-35 років. За даними звіту компанії Digital Payments за 2017 рік, через десять років після появи безконтактних платежів на території Великобританії, число таких транзакцій продовжує зростати щорічно. Так, тільки в червні 2017 року третя частина всіх карткових транзакцій була здійснена британцями за допомогою безконтактних карт. Вони оплачують безконтактними картками покупки в продуктових магазинах, а також харчування в ресторанах і кафе. Дві третини опитаних британців підтвердили, що платять безконтактними картками Visa. За даними компанії, 57% респондентів підтвердили, що використовували не тільки безконтактні картки, але і смартфони для безконтактної оплати.

Аналізуючи стан розвитку електронного обігу в Україні, можна сказати, що в країні успішно розвиваються як система електронних платежів на карткових носіях, так і серверні системи. Кожна з цих систем має свої переваги та недоліки. При їх запровадженні виникають різні проблеми, які є суттєвими в більшому або меншому ступеню для цих систем. Одною з головних проблем є правова неврегульованість здійснення операцій електронного грошового обігу. Для серверних технологій ця проблема поки не має адекватного вирішення. Тому самі системи вимушені створювати правила випуску, обігу електронних грошей, управління ризиками. Для платіжних електронних карток емісія електронних грошей здійснюється згідно норм Законодавства щодо емісії платіжних карток і здійснюється лише банками [8].

Другою проблемою є недорозвиненість інфраструктури, яка для системи електронних платежів на карткових носіях є більш суттєвою завдяки більшій потребі у технічних пристроях, а саме засобів для приймання карток. Наступною проблемою при неконтрольованому випуску електронних грошей може стати зростання рівня інфляції. Це може бути визвано як зростанням грошової маси, так і зростанням швидкості обертання електронних грошей. Причому погроза є вищою для електронних грошей серверного типу завдяки правовій неурегульованості обігу цих грошей. Врегулювати ці процеси можна за допомогою встановлення правових норм щодо попереднього занесення на рахунок суми традиційних грошей, відповідної до суми електронних грошей. Також необхідним є заборона кредитування електронними грошима. При випуску електронних грошей потрібно передбачити вимогу обов'язкового резервування. При наявності багатьох систем електронних грошей зараз з'явилась потреба обміну електронних валют. Але ця процедура є ще не досить відрегульованою. Треба стандартизувати, уніфікувати ці операції та узгодити з законодавством щодо обміну реальних валют.

Проблемним також є явище захисту операцій з електронними грошима. Завдяки появі компаній, що надають послуги з операцій з електронними грошима клієнт у багатьох випадках не є освіченим у правилах здійснення цих послуг і не є упевненим у захищеності своїх віртуальних коштів. Це гальмує розвиток системи таких послуг. Тому необхідним є приведення законодавства до нових вимог функціонування компаній з надання послуг з операцій з електронними грошима особливо щодо правил захисту електронної інформації та надання компаніями гарантій з проведення фінансових операцій.

Висновок. Впровадження новітніх систем та платіжних технологій виступає підґрунтям ефективного розвитку електронної комерції України. В контексті євроінтеграційного вектору, необхідно вирішити комплекс організаційно-правових питань, серед яких розробка Концепції державної інформаційної політики України, адаптація вітчизняного законодавства у сфері інформації до світових, у тому числі європейських, стандартів; запровадження у систему діяльності органів державної влади сучасних інформаційних систем і технологій; ефективне впровадження Національної програми інформатизації. Вивчення європейського досвіду в цій сфері дозволило виділити наступні основні напрями оптимізації інформаційно-комунікаційних технологій: електронні гроші, платіжні системи, безконтактні платежі та мобільна оптимізація. Крім того, важливою складовою розвитку платіжних систем та новітніх технологій як основи функціонування ринку електронної комерції є лібералізація розрахунків електронними грошима у напрямках отримання електронних грошей західних платіжних систем; розширення сфери застосування електронних грошей (сплата податків, зборів, обов'язкових платежів, пожертв українськими електронними грошима); позбавлення банків монополії на випуск електронних грошей; посилення відповідальності за порушення.

Список використаних джерел

1. Оцінка електронної готовності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nc.gov.ua/menu/publications/doc/elektronn_urad/E-ocinka.pdf.
2. Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі : зб. наук. ст. та тез наук. повід. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовт. 2012 р. / редкол.: С.Г. Серьогіна, В.Г. Пилипчук, І. В. Яковюк. – Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2012. – 214 с.
3. Рост на 400 %, до \$10 млрд. – прогноз розвитку українського e-commerce [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www/URL: http://www.c2cb2c.com.ua/news/1743/](http://www.c2cb2c.com.ua/news/1743/). – 04.03.2018.
4. Єфімова В. В. Державна інформаційна політика України в контексті інтеграції в Європейський Союз [Текст] // Вісник Національної академії оборони України. – 2009. – № 3(11). – С. 202
5. Названо 5 змін, які чекають e-commerce в найближчі роки [Електронний ресурс] // БІЗНЕС – новини України. – Режим доступу: [\www/URL: http://business-x.biz/nazvano-5-zmin-yaki-chehayut-e-commerce-v-najblizhchi-roki-biznes-ovini-ukraini/](http://business-x.biz/nazvano-5-zmin-yaki-chehayut-e-commerce-v-najblizhchi-roki-biznes-ovini-ukraini/). – 22.03.2018
6. Моліцкі М. 5 найбільш важливих напрямків у e-commerce у 2017 р. [Електронний ресурс] Gemius Global, 2017. - [Режим доступу] <http://www.gemius.com.ua/e-commerce-novosti/cee-5-samyx-vazhnyx-napraslenij-e-commerce-v-2017.html>
7. Global B2C Ecommerce Sales to Hit \$1.5 Trillion This Year Driven by Growth in Emerging Markets [Electronic resource]. – Available at: [\www/URL: http://www.emarketer.com/Article/Global-B2C-Ecommerce-Sales-Hit-15-Trillion-This-Year-Driven-by-Growth-Emerging-Markets/1010575](http://www.emarketer.com/Article/Global-B2C-Ecommerce-Sales-Hit-15-Trillion-This-Year-Driven-by-Growth-Emerging-Markets/1010575). – February 3, 2014.
8. Рынок электронной коммерции Украины вырастет на треть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/business-practice/own-business/rynok-elektronnoi-kommercii-ukrainy-vyrastet-na-tret-418185>